

УДК 658.155.4(045)

І.С. Грозний

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Обґрунтовано необхідність формування та ефективного використання резервів підвищення життєздатності промислових підприємств. Існування проблеми економічного дисбалансу в системі господарювання і збереження напруженості в тривалій перспективі викликає необхідність концентрації наявних резервів для прийняття комплексних заходів щодо підвищення життєздатності промислових підприємств.

The necessity of development and effective use of reserves to increase the viability of enterprises. The problem of economic imbalances in the system of management and conservation of tensions in the long term necessitates the concentration of available reserves for taking comprehensive measures to improve the viability of enterprises.

Determined that viable companies do not just learn to adapt to the current situation or solve immediate problems - they develop the ability to develop new and continuously developing them.

It is proved that a system of reserves the company is a guarantee of the viability of an industrial enterprise and reflects its ability to self-preservation; reserve system requires the development of a balanced scorecard same efficiency reserves, that the formation of this system in the enterprise is a complex and demanding process of strategic nature.

Ключові слова: підвищення життєздатності, резерви, промислові підприємства, управління, оптимізація, резерви виробництва, життєздатна система

Key words: increase vitality, reserves, industry, management, optimization, reserves production, viable system.

Постанова проблеми. В сучасних умовах, зовнішнє економічне середовище стало нестабільним і складним, тому що зазнало значних трансформацій. У зв'язку з цим, центральне місце в теорії управління економічною стійкістю промислових підприємств повинно бути відведено резервам життєздатності промислових підприємств як джерелам їх збалансованого функціонування і розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначення невирішених питань. Спираючись на наукові здобутки У. Ешбі, відомий учений Ст. Бір побудував формалізовану модель складної життєздатної системи [1].

Ст. Бір уважав, що життєздатна система має складатися із життєздатних підсистем і самостійно виконувати деякі специфічні функції, окрім цього, він вирішував завдання підвищення якості управління організацією як умови її життєздатності й ефективного функціонування.

У сучасній економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності «резерви життєздатності», у національному господарстві в цілому та на підприємстві зокрема. Для конкретизації доцільно проаналізувати погляди вчених, а також вплив на функціонування підприємства.

У роботі Ю.І. Єфімичева і Ю.О. Плеховой виділяється категорія «резерви розвитку економічного суб'єкта» - потенційні можливості зростання ефективності виробництва,

реалізація яких вимагає дозволу внутрішніх протиріч між факторами виробництва [12].

На думку О.С. Малютіна, основна причина виникнення резервів - це конфлікт інтересів учасників економічного суб'єкта [2].

У своїй роботі В.І. Кожухов, В.М. Ларін, О.Д. Немцев розглядають резерви конкурентоспроможності промислового підприємства як невикористані можливості підвищення його конкурентоспроможності, які надають досягнення науково-технічного прогресу, але тільки ті, за якими є реальні передумови щодо їх використання та які затребувані ринком [3].

Резерви формуються як результат взаємодії факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. При цьому величина резервів залежить від ефективності управління.

К.В. Козлова розглядає резервний потенціал як деякі приховані можливості, які на даний момент поки не затребувані, але можливо будуть необхідні в майбутньому [4]. Таким чином, резервами життєздатності можуть виступати, розвиток тільки тих здібностей, реалізація яких потребує додаткових витрат в межах, що не погіршують платоспроможність і фінансову стійкість економічного суб'єкта.

У роботі О.В. Шатрової вводиться поняття «стратегічні резерви життєзабезпечення», в структурі якого дві сторони: перша сторона - матеріально речова (основні і оборотні активи, фінансові ресурси), яка дозволяє поліпшити діяльність економічного суб'єкта; друга сторона - процесна, представлена антикризовими заходами (реструктуризація, санація і т.ін.) [5]. Автор виділяє внутрішні та зовнішні резерви економічного суб'єкта. Реалізація зовнішніх резервів забезпечення життєдіяльності економічного суб'єкта - завдання державне, яка вирішується шляхом нормативно-правового регулювання діяльності економічних суб'єктів, створенням системи банкрутства. У свою чергу реалізація внутрішніх резервів життєздатності промислового підприємства - завдання його менеджменту.

Таким чином життєздатність підприємства, а саме проблема формування резервів підвищення життєздатності привертає увагу і практиків і теоретиків.

Мета статті. Метою статті є визначення необхідності формування та ефективного використання резервів підвищення життєздатності промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу. Життєздатність підприємства не завжди вдається забезпечити. Можливо, і тому що в її визначеннях спостерігаються зяючі порожнечі. До чого тільки не зводять життєздатність підприємства. Тут і ефективність, і якість менеджменту, і стійкість функціонування, і адаптивність і багато іншого.

Тому особливий інтерес викликає думка Лін Дж. Й., він вважає, що життєздатність підприємства — це здатність підприємства без державної підтримки отримувати прийнятний нормальний прибуток в умовах відкритого вільного і конкурентного ринку [6; 9].

Таким чином, - життєздатність підприємств залежить не стільки від впливу якості менеджменту на них, скільки від того, чи реалізується в економіці країни стратегія використання порівняльних переваг. А іноземні інвестиції в місцеву економіку не можуть бути настільки масштабними, як очікується і з їх допомогою не можна змінити порівняльні переваги економіки, що розвивається.

Класично створення стійкої конкурентної переваги промислового підприємства передбачається через стратегію досягнення двох різноспрямованих цілей: якість - вгору, вартість (витрати) – вниз [8].

А так найточніше визначення, на нашу думку, таке: життєздатність - це вміння організації координувати свою діяльність, вирішувати завдання і оновлюватися швидше, ніж це роблять конкуренти, щоб зберігати виключно високу ефективність протягом довгого часу [7].

Забезпечувати підвищення життєздатності підприємства - це значить формувати майбутнє швидше і ефективніше конкурентів. Життєздатні підприємства не просто вчаться адаптуватися до поточної ситуації або вирішувати нагальні проблеми - вони розвивають вміння освоювати нове і безперервно розвиваються самі.

В умовах жорсткої конкуренції істотним є виявлення і реалізація резервів економічної стійкості підприємства. Зміни, що відбуваються в економіці диктують необхідність в розробці нових підходів до виявлення та реалізації резервів, створення цілісної, ефективної і гнучкої системи резервів для підвищення життєздатності підприємства [10].

По-перше, резерви є сполучною ланкою між ресурсами і запасами; по-друге, резерви є джерелом відтворення ресурсів і поповнення запасів і виступають постійно діючими пасивами підприємства; по-третє, резерви, які виступають фактором життєздатності підприємства, є накопиченими резервами стратегічного значення.

Формування резервів підвищення життєздатності промислових підприємств забезпечує комплексне використання системи економічних законів і принципів управління, а також за допомогою певних інструментів та методів з врахуванням критеріїв має реалізовуватися процес використання резервів підвищення життєздатності промислових підприємств (рис. 1).

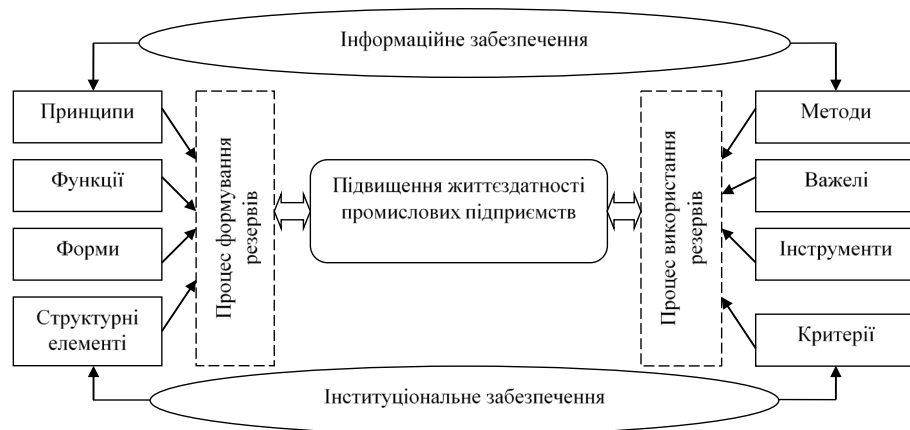

Рис. 1. Схема взаємозв'язку процесів формування резервів та їх використання для підвищення життєздатності промислових підприємств

Формування і використання резервів підвищення життєздатності підприємства не є самоціллю, а служить забезпеченню його здатності до самозбереження.

Далі розглянемо резерви з точки зору управління підприємством. Мобілізація резервів виробництва представляє найбільш економічний шлях його розвитку. Вона дозволяє отримати приріст випуску продукції при мінімальних капітальних вкладеннях, без великих додаткових витрат матеріально-енергетичних ресурсів, без залучення додаткової робочої сили. Мобілізація резервів забезпечує високі темпи зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції і підвищення темпів внутрішньовиробничих накопичень.

Резерви виробництва з точки зору управління - це можливості поліпшення використання ресурсів в результаті вдосконалення організації праці, виробничого процесу і управління, інтенсифікації технологічного процесу а саме підвищення життєздатності промислового підприємства.

Особливої актуальності набувають організаційні технології, що дозволяють оптимізувати наявні в розпорядженні промислового підприємства резерви таким чином, щоб вихід виробничого процесу (продуктивність) збільшувався при незмінному вході (використовувана ресурсна база).

Інший варіант реструктуризації діяльності передбачає зворотню зміну — незмінний вихід (обсяг виробленої та реалізованої продукції в одиницю часу) при скороченому вході (зменшена величина використовуваних ресурсів підприємства). Вибір одного з двох варіантів обумовлюється ринковою кон'юнктурою конкретного бізнес-суб'єкта, а саме тим, наскільки ринок готовий або не готовий прийняти збільшення пропозиції продукції підприємства.

Оптимізація резервів підвищення життєздатності підприємства та використання системи економічних законів і принципів управління, а також певних інструментів, методів та заходів повинна спростити процедуру управління власною життєздатністю та дозволити підприємству самостійно вирішувати проблеми, що виникають, за рахунок власного потенціалу для реагування на несподівані події шляхом використання адаптивного механізму, що змінюється відповідно до умов зовнішнього середовища. Дослідження показують, що успіх в цій області може бути досягнуто лише при системному зосередженні наявних резервів на больових точках життєзабезпечення підприємства.

На підставі зазначеного, запропонована схема підвищення життєздатності промислового підприємства (рис. 2).

Питання оптимальної впорядкованості і самоорганізації системи є ключовими у забезпеченні життєздатності. Оптимальним варіантом є дії, рішення, які прийняті на основі знань про внутрішній стан (властивості) системи, законів її розвитку. Тобто на основі діагностики та моніторингу життєздатності, який слід розглядати як методику і систему безперервного спостереження за параметрами життєздатності підприємства, що дозволяють виявити найменший ступінь впливу дії зовнішнього та зміни у внутрішньому середовищі підприємства.

Є три рівні моніторингу життєздатності: постійне спостереження за рухом та відхиленнями основних критичних індикаторів, що визначають життєздатність підприємства; спостереження за динамікою та відхиленнями індикаторів життєздатності, через її формоутворюючі сфери; багатоспектральний і масштабний [11].

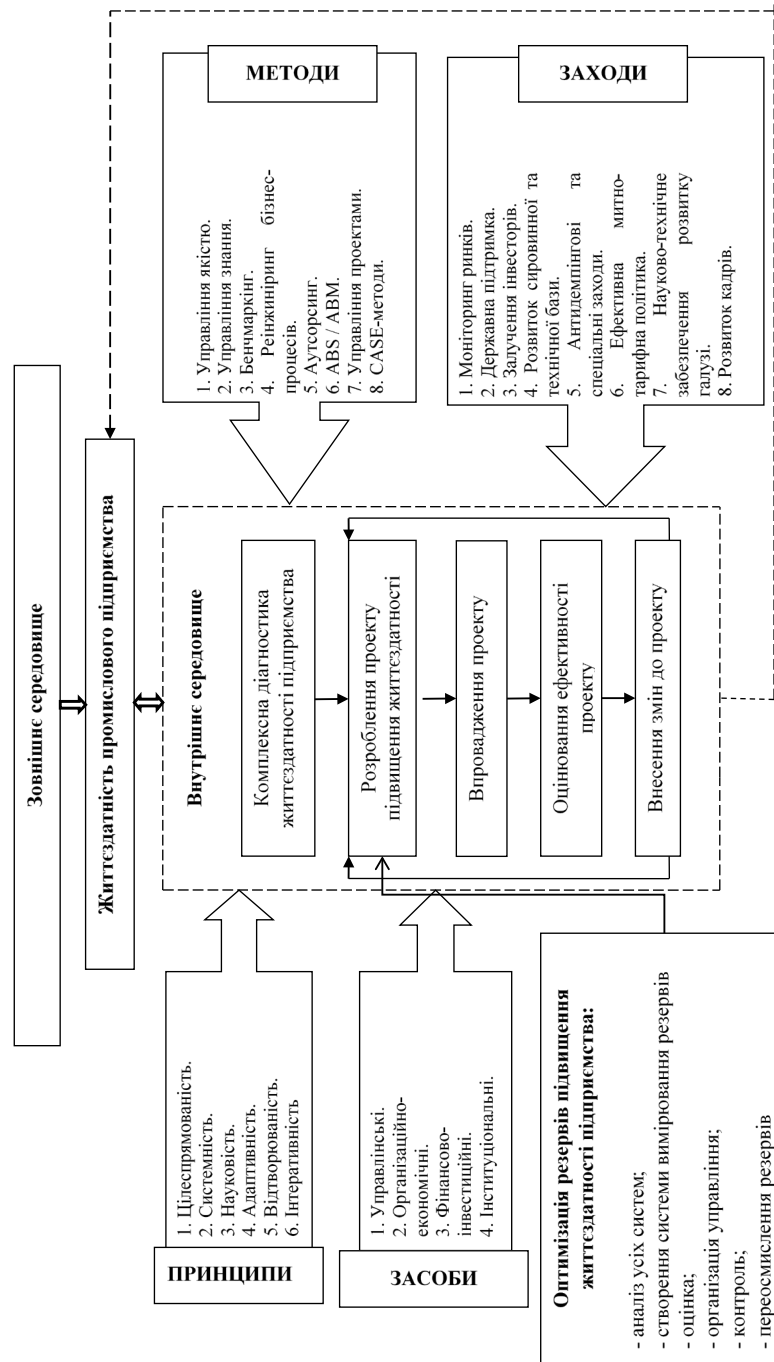

Рис. 2. Схема підвищення життєздатності промислового підприємства

Оптимізацію виробничих резервів підприємства логічно починати, з оцінки потенційної ефективності резерву для досягнення цілей в рамках обраної стратегії підвищення життєздатності промислового підприємства (шляхом перебору і використання відомих методів і методик (5S, Just In Time, Kaizen, TPM, WBB та ін.), в довгостроковому і оперативному періодах, що передбачає критичний аналіз усіх систем виробництва для виявлення резервів і подальше створення системи вимірювання резервів виробництва і їх оцінки.

Далі здійснюється організація управління резервами виробництва в частині планування напрямів використання резервів виробництва, розробки стратегії їх розвитку та здійснення прогнозування. На закінчення здійснюється контроль і переосмислення резервів.

Висновки. Існування проблеми економічного дисбалансу в системі господарювання і збереження напруженості в тривалій перспективі викликає необхідність концентрації наявних резервів для прийняття комплексних заходів щодо підвищення життєздатності промислових підприємств. Поєднання різних антикризових зусиль дозволяє досягти синергетичного ефекту і, тим самим, забезпечити можливість отримати відчутний результат саме в тих зонах напруженості, які визначають долю підприємства.

Формування резервів підвищення життєздатності промислових підприємств забезпечує комплексне використання системи економічних законів і принципів управління, а за допомогою певних інструментів та методів реалізовується процес використання резервів підвищення життєздатності промислових підприємств.

По-перше, наявність системи резервів на підприємстві є гарантією життєздатності промислового підприємства та відображає його здатність до самозбереження; по-друге, система резервів вимагає розробки збалансованої системи показників ефективності використання самих резервів; по-третє, формування даної системи на підприємстві є складним і ресурсомістким процесом стратегічного характеру.

1. *Бир Ст.* Мозг фирмы / Ст. Бир ; пер. с англ. — М. : Радио и связь, 1993. — 416 с.;
2. *Малютин А.С.* Управление резервами эффективности на предприятии монография. /А.С. Малютин/ М.: Маркетинг, 2004. — 169 с.;
3. *Кожухов В.И.* Конкурентоспособность предприятия и резервы ее повышения /Кожухов В.И., Ларин В.М., Немцев А.Д./ монография. Тольятти: Изд-во Волжского ун-та, 2009. — 190 с.;
4. *Козлова Е.В.* Концепция опережающего антикризисного менеджмента /Е.В.Козлова/ монография. Саратов: СГСЭУ, 2001. — 230 с.;
5. *Шатрова Е.В.* Жизнеспособность хозяйственных систем /Е.В.Шатрова/ СПб.: Изд-во С.-Петерб. гос. ун-та экономики и финансов, 1998. — 212 с.;
6. *Лин Дж.Й.* Демистификация китайской экономики /Дж.Й. Лин/ М.: — Мысль, 2013 — 378 с.;
7. *Благутин М.* Жизнеспособность организации / Благутин М., Келлер С., Прайс К., Точин А. / [Електронний ресурс] / Вестник McKinsey. — Режим доступу: <http://www.management.com.ua/cm/cm158.html>;
8. *Кудряшов А.В.* Бережливое производство: проблемы и опыт внедрения // Методы менеджмента качества. 2013. № 4. С. 4—9;
9. *Lin, J.Y.* (2005). 'Viability, Economic Transition and Reflection on Neoclassical Economics'. *Kyklos*, 8, (2), May, 239—64;
10. *Lin, J.Y., Liu, M., Pan, S. and Zhang, P.* (2007). 'Development Strategy, Viability, and Economic Institutions: The Case of China'. in Mavrotas, G. and Shorrocks, A. eds. *Advancing Development: Core Themes in Global Economics*, New York: Palgrave MacMillan, 518-530;
11. *Бондаренко В.М.* Моніторинг і діагностика життєздатності підприємства з використанням зарубіжних моделей / В. М. Бондаренко // Економіка та держава. — Київ, 2009. — № 6 (78). — С. 47-50;
12. *Ефимычев Ю.И.* Резервы роста производства промышленной продукции / Ефимычев Ю.И., Плехова Ю.О. / Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 2003. — 170 с.